

Årskonferansen Samarbeidsforum mot svart økonomi 2005

”Regjeringens strategi for kampen mot svart økonomi – viktigheten og samfunnsnyttene av samarbeid mellom offentlig sektor og arbeidslivets organisasjoner”

Kjære årskonferansedeltagere

- Takk for invitasjonen til å få åpne Samarbeidsforum mot svart økonomi sin årskonferanse 2005. Vi kan alle være enige om at i kampen mot den svarte økonomien – herunder økonomisk kriminalitet – finnes ingen enkle løsninger. Det er nødvendig med en kontinuerlig innsats, som holder en høy faglig kvalitet, samt å hele tiden se etter nye måter å konsentrere innsatsen på. Regjeringen legger stor vekt på arbeidet mot den svarte økonomien og økonomisk kriminalitet. Det er derfor en glede å være her i dag og få anledning til å snakke til så mange av dere, som på ulike måter arbeider med denne problematikken til daglig.
- Ulike regjeringer har fra nittitallet og frem til i dag hatt svart økonomi/økonomisk kriminalitet på dagsorden. Ansvaret for dette arbeidet hører inn under flere statsråders fagområder, og da særlig justisministeren og meg selv. Det var da også justisministeren og jeg som forrige sommer la frem Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet. Handlingsplanen favner bredt, og omtaler de fleste aspekter av innsatsen mot den svarte økonomien og økonomisk kriminalitet. Dokumentet får – selv om det er en mer aktiv plan enn tidligere planer – således en noe overordnet karakter, men er ikke desto mindre viktig for å skape en helhetlig ramme rundt dette arbeidet. Etter min oppfatning gir også dokumentet sterke signaler om hvilke tiltak som skal prioriteres fremover. Jeg vil komme tilbake til noen av tiltakene, og da først og fremst på skatte- og avgiftsområdet.
- For at den nye handlingsplanen skal få en aktiv gjennomslagskraft har Regjeringen gitt Embetsmannsutvalget mot økonomisk kriminalitet (EMØK) det administrative ansvaret for tilsynet med gjennomføringen av

de konkrete tiltak i handlingsplanen, og for å kartlegge nye tiltaksideer. EMØK skal ha et særskilt ansvar for å påse at tiltakene i handlingsplanen følges opp av de respektive departementer og etater. Handlingsplanen er i utgangspunktet tenkt gjennomført innen 2007, og det skal hver sommer rapporteres til justisministeren og meg selv om utviklingen i gjennomføringen av planen. Ingen av de tidligere handlingsplanene har hatt en slik oppfølgingsside, og vi håper at dette skal være et positivt bidrag i gjennomføringen av planen. Et vesentlig element vil også være at Regjeringen gjennom dette oppfølgingsarbeidet tidlig blir gjort oppmerksom på svakheter ved foreslåtte tiltak. Det skal også – som en del av oppfølgingsarbeidet – legges vekt på å identifisere nye tiltak det kan være aktuelt å vurdere og eventuelt gjennomføre.

- For å lykkes i kampen mot den økonomiske kriminaliteten er det avgjørende med et bredt anlagt samarbeid på ulike plan. Samarbeid som tiltak står nevnt flere steder i Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet, også i forhold til samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Når det gjelder Samarbeidsforum mot svart økonomi, er forumet i seg selv et eksempel på den type tiltak som Regjeringen mener er viktig. For å få til den type samarbeid som dere har gjort, er det avgjørende med et godt klima mellom arbeidslivsorganisasjonene. Det har dere lykket med her i Norge. Etter det jeg har forstått er også forumet nærmest et pionerprosjekt i internasjonal sammenheng. Det er hyggelig å registrere at dette er et område hvor vi ligger foran svenskene. Samarbeidsforumet mot økonomisk kriminalitet har nylig vært i Stockholm og fortalt om sitt prosjekt. Det er alltid positivt når vi kan lære andre land om vellykkete prosjekter hos oss, og all ære til dere for det.
- I den senere tid har det vært mye snakk om prosjektet ”Seriøsitet i byggebransjen” i en rekke sammenhenger. Det er god grunn til det. Det er godt kjent at det i denne bransjen har vært, og er mange problemer bl.a. knyttet til skatteunndragelser, illegal arbeidskraft og brudd på sikkerhetsforskrifter for å gjøre arbeidet billigere. Prosjektet er et direkte resultat av innsats i Samarbeidsforum mot svart økonomi – noe det er god grunn til å være stolt av. En av de ledende aktørene i prosjektet er bransjen selv – Byggenæringens Landsforening – som i 2002 tok initiativ til å starte

opp prosjektet, og da med god støtte i grunnlagsarbeid gjort i samarbeidsforumet. De beste resultatene kommer alltid når aktørene selv tar tak for å rydde opp. I prosjektet er det gjennomført en grundig gjennomgang av praksis og regelverk i bransjen, og dette er nedfelt i rapporter. Prosjektet har kommet med en rekke forslag til tiltak for å rydde opp i bransjen. Regjeringen har også nevnt prosjektet i sitt kapittel om skatte- og avgiftskriminalitet i handlingsplanen, og har allerede bestemt at enkelte av forslagene i prosjektet skal utredes nærmere.

- Et stort problem for byggherrer og hovedentreprenører er bl.a. å klare å inngå kontrakter med bare de entreprenørene som følger lover og regler som gjelder på området. Det er for eksempel av vesentlig betydning at de betaler skatter og avgifter i den utstrekning de skal. I denne sammenheng har Regjeringen i handlingsplanen signalisert at flere av tiltakene som er foreslått i prosjektet "Seriøsitet i byggenæringen" skal følges opp. Finansdepartementet, med god hjelp fra Skattedirektoratet, skal bl.a. vurdere om det skal foreslås å innføre et ansvar for hovedentreprenøren for å betale skatter og avgifter i hele entreprisen.
- Jeg kan forsikre dere om at Finansdepartementet vil følge opp i den opprydding som skjer i denne bransjen, og som naturlig hører under vårt ansvarsområde. Vi har derfor også bedt Skattedirektoratet om en detaljert oversikt over alt som skjer i forhold til denne bransjen.
- I denne sammenheng kan jeg ikke unnlate å nevne Registerinfo i Finmark. Dette er en landsdekkende informasjons- og serviceenhet hvor aktørene i byggenæringen kan få den informasjon de trenger samlet på ett sted, for å vurdere anbudsgivers seriøsitet før det inngås kontrakt. Dette er en ordning som har kommet i stand som følge av prosjektet "Seriøsitet i byggenæringen". Registerinfo i Finmark er opprettet for å kunne gi supplerende opplysninger til skatteattesten – som også er ansett for å være viktig i forbindelse med å vurdere seriøsiteten til underentreprenører i næringen.
- For så vidt gjelder skatteattester har brukerne av denne ordningen – som rekker lenger enn bare byggenæringen – frem til 2004 vært nødt til å henvende seg både til skatteoppkreverkontoret og skattefogdkontoret for å få en fullstendig attest. Dette er ikke lenger nødvendig. Uavhengig av

hvilket av de to kontorene man nå henvender seg til vil man få en fullstendig attest. Innføringen av nytt skatteregnskap vil forbedre ordningen ytterligere. Det er imidlertid en kjent sak at enkelte misbruker denne ordningen, og anser skatteattest som et dokument de kan bruke for å kunne arbeide svart. Dette er mulig ved for eksempel å starte ny virksomhet, flytte, ikke sende inn oppgaver eller deklarerer for lave beløp og betale det som er deklarerert. Dagens skatteattester viser skatterestansene for den aktuelle virksomheten på et gitt tidspunkt. Det er derfor behov for å gjennomgå ordningen på nytt bl.a. for å se om skatteattestene bør inneholde flere opplysninger. Skattedirektoratet har tatt til orde for dette, noe jeg støtter og jeg vil sørge for at en slik evaluering nå blir gjennomført.

- En av Samarbeidsforum mot svart økonomi sine fire hovedvisjoner er at riktige holdninger skal gjennomsyre alle samfunnslag. Jeg er enig i at riktige holdninger er avgjørende for hvordan den enkelte borger forholder seg i møte med viktige valg. Kunnskap både om hvordan man skal gå frem for å forholde seg korrekt til gjeldende regelverk, og om konsekvensene hvis man selv velger å arbeide svart eventuelt kjøpe svart – jeg tenker her bl.a. på tap av viktige rettigheter, er her vesentlig. Jeg vet at Samarbeidsforum mot svart økonomi, både sentralt og i de 16 regionale enhetene har arbeidet med holdningsskapende tiltak overfor ungdom i en årrekke. Forumet har bl.a. valgt å benytte organisasjonen ”Ungt entreprenørskap”, som en viktig kommunikasjonskanal rettet mot ungdom. Det er et viktig poeng å arbeide mot ungdom som gruppe, og da særlig de som driver med ungdomsbedrifter. Mange av disse ungdommene vil senere dukke opp som ledere i næringslivet. Arbeid rettet mot ungdom er utfordrende og krever ressurser. Dette bl.a. fordi informasjon for ungdom må presenteres på en spennende måte som fanger deres interesse. Jeg skal ikke gå inn på alle de gode prosjektene som dere har arbeidet med i denne sammenheng, men nøye meg med å nevne ett. For det ser ut som om dere har klart å gjøre noe i forhold til å fokusere på de personene som arbeider med oppgaver som til daglig ikke er så synlig i en bedrift, nemlig regnskapssiden. Å arrangere en konkurranse for ungdomsbedrifter med tanke på hvem som har det beste regnskapet synes jeg er et kreativt og fremtidsrettet tiltak.

- Videre er jeg glad for at skattesiden får være med som deltaker i LOs sommerpatrulje. Dette krediterer jeg det gode samarbeidet som Samarbeidsforumet har skaffet i stand.
- I tillegg til konkrete holdningsskapende tiltak, har Samarbeidsforumet også en egen nettside hvor det gis informasjon. Siden kom på lufta i ny utgave i mars i år, og prøver i større grad enn tidligere å gi informasjon om hvordan handle riktig. Det er bra. Det er også veldig positivt at nettsiden styrer de som søker der, inn mot andre nettsteder hvor de kan finne informasjon om hvilke lover og regler som gjelder på ulike områder.
- Gjennom Samarbeidsforum mot økonomisk kriminalitet forener LO, NHO, KS og skatteetaten sine krefter i kampen mot den svarte økonomien, og da med fokus på kunnskap og holdningsskapende arbeid. Fra mitt ståsted er det også nødvendig å erkjenne at målrettet kontrollvirksomhet er helt avgjørende for å avdekke skatte-, toll og avgiftskriminalitet. For Regjeringen er det et uttalt mål å gjøre det vanskeligere for dem som omgår regelverket og unndrar skatter og avgifter. I denne forbindelse er også samarbeid mellom offentlige kontrollorganer viktig. Det kan imidlertid være en belastning for de som blir kontrollert at ulike kontrollmyndigheter dukker opp med korte mellomrom. Her er det viktig at kontrollmyndighetene organiserer seg effektivt, og forsøker å se nye muligheter for samarbeid og gjenbruk av opplysninger i den grad det er mulig uten at personvern hensyn krenkes.
- I denne forbindelse har jeg lyst til å nevne et prøveprosjekt som både har hatt samarbeid og forebygging som målsetting. Justisdepartementet og Finansdepartementet ga i 2002 Politidirektoratet, Skattedirektoratet og Toll- og avgiftsdirektoratet i oppdrag å gjennomføre et prøveprosjekt i Oslo-området. Prosjektet har vært rettet mot restaurantbransjen og er kalt "Samarbeid om økonomisk kontroll". I tillegg til å ha et kontrollelement har de enkelte besøk basert seg på å gi bedriftene informasjon om de ulike lover og regler som gjelder for dem. Prøveprosjektet er nå avsluttet og Justisdepartementet og Finansdepartementet skal på bakgrunn av en evaluering prøveprosjektet selv har foretatt, beslutte om prosjektet skal videreføres i sin nåværende form eller ikke, eventuelt utvides til å omfatte flere bransjer og geografiske områder. All evaluering av om

forebyggende/holdningsskapende virksomhet gir resultater, viser at dette er et område hvor det er vanskelig å synliggjøre effekten av tiltaket. I dette konkrete prosjektet har likevel skatteetaten registrert økt etterlevelse når det gjelder innmelding av ansatte til arbeidstakerregisteret, opprettelse av egen konto for skattetrekk og innrettelser i henhold til regnskapspålegg. Dette må anses å være positivt.

- Styrket innsats mot økonomisk kriminalitet og den svarte økonomien er ofte ensbetydende med flere plikter for skattyterne, de må finne seg i flere kontroller osv. Og sånn må det mange ganger være. Sittende Regjering er derfor i denne sammenheng også opptatt av at det skal legges til rette for de skattytere som ønsker å forholde seg lovlydig. Dette hensynet taler for forenklinger. Fremover ønsker vi derfor å fokusere på bl.a. skjemaforenklinger og tiltak som gjør det mulig for skattyter å forholde seg lovlydig uten uforholdsmessig store anstrengelser. I denne sammenheng har jeg lyst til å nevne et par tiltak.
- Stortinget har etter forslag fra Regjeringen vedtatt å innføre en ordning med bindende forhåndsuttalelser fra ligningskontorene. Ordningen skal være et servicetilbud til lønnstakere, pensjonister og mindre næringsdrivende med enkle skattemessige forhold. Ligningskontorene skal innen forholdsvis korte frister – på anmodning fra skattyter – kunne gi bindende forhåndsuttalelser om konkrete skattespørsmål før igangsetting av de disposisjoner som skattespørsmålet angår. Lønnstakere, pensjonister og deres bo skal kun betale en mindre sum – et halvt rettsgebyr, som for tiden er 370,- kr. – for å benyttes seg av denne tjenesten. Det samme gjelder for personlige næringsdrivende når disse ber om en uttalelse som ikke er knyttet til selve næringsvirksomheten. Ordningen vil tre i kraft så snart forskrift og retningslinjer er på plass.
- Videre ønsker vi at prosedyrene knyttet til private arbeidsoppdrag i hjemmet skal gjennomgås med tanke på å gjøre fremgangsmåten enklere. Det bør være mulig for privatpersoner å få hjelp til oppgaver som for eksempel snømåking, renhold og hagestell i hjem eller hytte, uten å måtte anstrenge seg for mye når det gjelder forholdet til skatte- og avgiftsmyndighetene. I 2004 fikk vi hevet grensen for når det skal betales arbeidsgiveravgift for lønnet arbeid i privat hjem og fritidsbolig, når lønnen

ikke er fradragsberettiget for arbeidsgiveren og arbeidet ikke er en del av arbeidstakerens næring. Det skal ikke betales arbeidsgiveravgift når samlede lønnsutbetalinger fra husholdningen ikke overstiger 50 000 kroner i inntektsåret. Vi vil også vurdere om andre beløpsgrenser bør heves, eksempelvis nedre grense for lønnsinnberetningsplikten.

- For å kunne målrette innsatsen mot bekjempelsen av økonomisk kriminalitet, og for å kunne se hvilke tiltak som har virkning, er det en stor fordel å vite noe om hvordan de enkelte grupper tenker i forhold til denne problematikken. Dette er også viktig for å kunne påvirke folks holdninger. Feedback Research foretok i 2002, på oppdrag fra Samarbeidsforum mot svart økonomi, en bransjeundersøkelse hvor spørsmålene rettet seg mot kunnskap om metoder for å unndra skatt og avgift, og i hvilken utstrekning skatt og avgift ble unndratt. Undersøkelsene ble foretatt i bygg- og anleggsbransjen, restaurantbransjen, fiskerinæringen og blant de som utfører alternative helsetjenester. Samarbeidsforumet har nå foretatt en oppfølging av denne undersøkelsen som skal presenteres i morgen. Det blir spennende å se hvilke resultater oppfølgingsundersøkelsen gir.
- Jeg kan allerede nå røpe at når det gjelder et spørsmål som fokuserer på grunner til hvorfor den enkelte ikke arbeider svart, så er det en signifikant økning i antallet som har sagt seg "helt enig" i følgende utsagn (svaralternativer):

Dette er fordi:

- 1) Vi har en aktiv bransjeforening som har tatt et klart standpunkt mot unndragelser av skatter og avgifter.
 - 2) Virksomheten har en våken regnskapsfører/revisor som ikke ser gjennom fingrene med hva som helst
 - 3) Forskjellige myndigheter samarbeider og utveksler opplysninger
 - 4) Man risikerer å ikke få skatteattest.
- Spørreundersøkelsen må selvfølgelig leses og tolkes med de vanlige forbehold. Etter min oppfatning er det imidlertid grunn til å glede seg over disse resultatene. Resultatene viser etter min oppfatning at vi er på riktig spor når vi nå skal se på skatteattestordningen for å gjøre den

bedre, at vi satser på samarbeid mellom kontrollorganer og gjenbruk av kontrollopplysninger. Det er også viktig å få ut informasjon om kontrollresultater slik at den opplevde oppdagelsesrisikoen stiger – dette har med hell vært gjort i flere bransjer. Vi har også arbeidet med å revidere regleverket for regnskapsførere og revisorer de senere årene – herunder har vi fått en ny bokføringslov. Sist, men ikke minst antyder svarene i undersøkelsen at det er vesentlig at bransjene selv, gjennom sine organisasjoner, er med på å rydde opp. Noe samarbeidsforumet i stor grad er med på å bidra til at de gjør.

- Til slutt vil jeg ønske lykke til med årskonferansen, og deltageres arbeid i det daglige. Kunnskap og samarbeid er vesentlige ingredienser i kampen for å minske den svarte økonomien. Samarbeidsforum mot økonomisk kriminalitet gjør i forhold til dette en innsats av stor betydning. Dette fortjener dere alle honnør for. Jeg ser frem til å bli holdt orientert om samarbeidsforumets videre prosjekter.